

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים נ"ז עמוד א'

בגמ', ת"ר בן בוהיין נתן פיהא לירק וכו' למה ליה למימרא להו לא מפני שעניי צרה, כי היכי דלא לימרו דחויי קא מדחי לן.

א]. ואמנם זה קשה רק לגי' הבבלי במעשה, אך בירושלמי (פ"ד סוף ה"ט) איתא בנוסח אחר: "מעשה בבן מביא יין

שנתן בנו פיהא לירק לעניים, ובא אביו ומצאן עומדין על פתח הגינה, אמר להן הניחו מה שבידכם, הניחו מה שבידן, ונתן להם בכפליהן מעושרין, לא שהיתה עינו צרה אלא שהיה חושש לדברי חכמים".

ונדייק בשמא, דרש"י פי' "בן בוהיין, שם אביו בוהיין". וברבינו חננאל כאן כתב "בן נכי היין". ובהגהות על ר"ח שנדפס על הדף בגמ' הגיהו: "אולי צ"ל בן מביא יין וכן הוא בירושלמי כאן. או שהיה גורס ר"ח בירושלמי בן נכי היין, ובתוספתא (פסחים סוף פ"ג) הגי' מעשה בבנו של בנו, ועל במראה הפנים", ע"כ. וברור שגם לרש"י היה גי' אחרת בירושלמי.

וכתב הפני משה בהג' מראה הפנים (ירושלמי שם): "מעשה בבן מביא יין וכו', ובבבלי קראו בן בוהיין, ואפשר שזה הוא בן בוניס הנזכר בבבלי עירובין דף פ"ו (צ"ל פ"ה): שהי' אביו עשיר גדול, וכדמוכח מעובדא דבסמוך מגודל עשרו וצדקתו עומדת לעד". עובדא דסמוך הכוונה, למה שמביא אח"כ בירושלמי, שרבי עקיבא וחד דעימיה, באו לביתו של בן מביא יין לבקש צדקה, וראו שב"כ נוהגים בקמצנות ומנעו בתחילה לבקש, ואח"כ נודע שלעצמו מסתפק במועט, אך לעניים מרבה לתת צדקה וברכו את אשתו ובעלה הוסיף על כתובתה עיי"ש.

אמנם מש"כ הפנ"מ שהוא בן בוניס, הוא קשה מאוד להלמו, דהלא בגמ' בעירובין שם מסופר שרבינו הקדוש דרש בכבודו, וכן בגיטין (נ"ט). הוא קנה מתנה לרבינו הקדוש בגדי פשתן וקיבל ממנו, ובאור זרוע (הל' עירובין סי' ק"צ) מביא בשם רשב"ם שהוא היה מתלמידי רבי, ובאמת שזה גם מפורש בדברי רש"י בגיטין שם [וזה סותר את פירושו של התפארת ישראל במשנה אבות (פ"ה) משנה ה', אות ל"ב] שבונים כיבד את רבינו הקדוש כי רצה להתכבד בכך ולא את כבוד רבי היה דורש, והלא היה מתלמידיו ולכן כיבדו, עיי"ש], ובמעשה הנ"ל בירושלמי חזינו שרבי עקיבא שנסתלק עוד לפני לידת רבינו הקדוש הגיע לבקר את בן בוהיין שהיה כבר נכבד בימיו, אז לא יתכן שהיה זה אותו אדם שהיה מתלמידי רבי.

ב]. והנה הבן איש חי (שו"ת תורה לשמה סי' ש"ל) מוכיח מסוגיין, דאם רואה הדיין שאחד הבעלי דינין חושדו שנוטה בדין, חייב תכף ומיד כשמוציא הפס"ד לכתוב ולפרט מהיכן הוא דן, ואינו יכול לעכב את מקורות הפסק אפילו לא רגע אחד, ואפילו היכא שהדבר סופו להתברר אחר שעה מאליו ומעצמו ולא ישאר שום חשד עכ"ל בשביל זמן מועט זה ג"כ צריך להודיע להציל עצמו מן החשד משום והייתם נקיים, ומוכיח מפירש"י במעשה דבן בוהיין "דלא לימרו דחויי מדחי לן ולא יתן לנו כלום דמה לו ליטול זה וליתן פי שניים לפיכך הוצרך לפרש להם טעמו של דבר", והלא בעוד מספר רגעים דבר זה עתיד להתברר אח"כ כאשר יתן להם במעושר, אפילו הכי חש על חשד של זמן מועט כזה. אך באמת שלפי פי' המאירי אין ראיה מסוגיין, וז"ל: לעולם יהא אדם נזהר שלא לבייש את העניים ושלא להכאיבם בדברים קשים וכל שכן שלא להראות עצמו להם כמרמה וכדוחה אותם בדברים, מעשה באחד שנתן פיהא לירק [וכו'] ראה כמה האריך בדבריו כדי שלא יחשבו עליו שהוא דוחה אותם בדברים ויהא לבם נשבר על פסידתם", הרי שזה מידת חסידות מיוחדת שנהג בה עם העניים כדי שלא יכאב ליבם אפילו לרגע אחד, ואולי א"א ללמוד מזה הנהגה לכל אחד, וצ"ע.

ג]. והנה אי' בשבת (קמ"ה): "יתב ר' חייא בר אבא ורבי אסי קמיה דר' יוחנן כו' מפני מה עופות שבבבל שמנים א"ל כלך למדבר עזה ואראך שמנים מהם". ודקדק הבכור שור שם מה היתה כוונתם בשיחת ת"ח זו, וכתב כמה ביאורים, ובדרכו השני' כתב: "עוד י"ל ע"פ הגמרא פ' אלו נאמרין (סוטה נ"ח): אמר ריב"ל מנין שאפי' עופות מכירין בצרי עין, פרש"י אין אוכלין משלהן שנאמר כי חנם מזורה הרשת כו' ואמרין בביצה פרק המביא (ל"ב): שבתאי בר' מרינוס אקלע לבבל בעא מנייהו עסקא לא יהבו ליה מיון נמי לא זנוהו אמר הני מערב רב קאתו כו' משמע התם דבני בבל היו צרי עין עיין שם. וזה הדבר שהוקשה לר' חייא מ"ט עופות שבבבל שמנים כיון דצרי עין הם והעופות נשמרים מלאכול מהם, וקמ"ל בקושיא זו דראוי שלא ליהנות מצרי עין" עכ"ל הנצרך לענינינו, עע"ש. ולכאורה לפי ביאורו, מאי קושיית הגמ' "למה ליה למימרא להו לא מפני שעניי צרה", אדרבא אי ראוי שלא להנות מצרי העין, צריך להודיעם שהוא לא צר עין כדי שיוכלו להנות ממנו לכתחילה וללא חשש, וצ"ע.

בגמ', אמרו לא היו ימים מועטים עד שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב וכו'.

ד]. ולכאורה בריש ב"ב (ה) בבנין של הורדוס אי' איתא "סבר למשעייה בדהבא, אמרו ליה רבנן שבקיה, דהכי שפיר טפי, דמיחזי כי אידוותא דימא", והיינו שהוא בצבע השמים שמשעבד לבן של ישראל לאביהן שבשבמים (עי' במהרש"א שם), וכן הוא בריש החליל (סוכה נ"א), וא"כ היה עדיפות שלא יהיה בזהב כדי שיהיה בצבע השמים, ולמה כאן חיפיהו בטבלאות של זהב.

ובתחילה רציתי לומר, שדווקא בבנין של הורדוס שהיה צבע השמים בפאר והדר, באבני שישא כמבואר שם, אז עדיף שיהיה כך ולא בזהב, אך היכן שלא היה אבני שישא שכנראה לא היו מצויים אצלם, והראיה שעד הורדוס לא עשו כן, אז זהב הוא ההדר הגדול ששייך בבית ה', ועדיף טפי על צבע שמים רגיל ללא הוד והדר.

אך בס"ד ראיתי במהרש"ל (סוכה שם) שמפרש, שהורדוס רצה לערב זהב בסייד, ועל זה להזכיר את האבני שישא, וכדי שבין האבנים יראה צבע הזהב, ועל זה אמרו לו חכמים שישאיר בצבע הרגיל, שבכך דומה לצבע השמים. וא"כ י"ל, שאילו באמת היה רוצה לחפות את כל ההיכל בטבלאות של זהב, אף שאינם בצבע השמים היה עדיף טפי, שהוא מפואר ביותר, אך רק בשביל שיהיה ניכר בין האבנים מעט מצבע הזהב, על זה אמרו שעדיף שיהיה בצבע השמים, ודו"ק.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

דף נ"ז עמוד ב'

בגמ', יששכר איש כפר ברקאי וכו' אחוי בידיה אי גדיא יאי יסק לתמידא.

ה'. בשיטה מקובצת (בריתות ד.) איתא על הגמ' שם "מה לכשב ועז שכן נתרבו אצל הפסח", בשם הרא"ש: "הוא הדין דהוי מצי למימר אצל תמיד".

ובפירוש אמבואה דספרי (פרשת פנחס ד"ה בבשים) כתב: מבואר דס"ל להרא"ש דגם עזים כשרים לתמיד, וזה תמוה מאוד, דהרי כתיב שני כבשים ומנ"ל לרבות עזים, ולענ"ד יש להביא ראי' ברורה שעזים פסולים. (א) מפסחים סו"פ מקום שנהגו גבי יששכר איש כפר ברקאי וכו', אי גדיא יאי יסק לתמיד, הרי מבואר דגדי פסול. (ב) מירושלמי (פ"ד תענית ה"ה) בימי מלכות יון היו משלשלין ב' קופות של זהב והיו מעלין להם שני כבשים וכו', פעם אחת העלו להן שני גדיים, באותה שעה האיר הקב"ה עיניהם ומצאו ב' טלאים. (ג) מש"כ כאן בספרי זוטא (פ' פנחס) וכן הובא בילקוט, יכול אפי' עזים ת"ל כבשים, וא"כ הדבר מפורש בלי ספק דפסולים, ודברי הרא"ש ז"ל צע"ג. שוב ראיתי הירושלמי פ"ד דברכות ה"א הובא ג"כ הא דהוי מעלין שני גדיים, ופי' שם הפני משה בזה"ל: והם לא היו רוצים לשנות למה שהיו נוהגין להקריב טלאים לתמידין, ע"כ מוכח דס"ל דגם גדיים כשרים, רק שלא היו רוצים לשנות, ואם כי יש לו תנא דמסייע השיטמ"ק וכו"ל, אבל הכי מפורש בספרי דפסולים וצ"ע, עכ"ד.

ובמה שתמה על הרא"ש דהרי בקרבן התמיד כבש כתיב, ומהיכי תיתי להכשיר עז, בפשטות י"ל עפ"י מה דאי' לקמן בסוגיין שכבשים ועזים שקולים בכל מקום, א"כ י"ל שכתבה התורה כבש וה"ה עז, ודוחק, אך יש לדון בכל ראיותיו, ולכאורה יש להשיב עליהן:

ראיה ראשונה שהביא מסוגיין, ראה קלושה היא, דהלא הגמ' להלן אומרת שיששכר היה עם הארץ ואף במקרא לא ידע, וכיון שהמנהג היה לקחת כבשים כדכתב הפני משה הנ"ל, לכך חשב שרק כבשים כשרים. ומלשון רב אשי יש להשיב רישא דדבריו הנ"ל, דקאמר "כבשים ועזים שקולים בכל מקום", וא"ת שבקרבן התמיד אינם שקולים, מהו "בכל מקום".

ראיה שניה שהביא ממעשה דירושלמי דברכות ותענית, הנה זה המעשה הוא אף בבבלי (ב"ק פ"ב.) אך שם אי' דהעלו חזירין ולא גדיים, ואמרו ארור אשר יגדל חזירים וכו'. ובאמת הוא מסתבר יותר, דהלא רצו העומדים בחוץ לבטלם מהעבודה, ואי היו מעלים להם גדיים, אף אי נימא דהם פסולים לתמיד, אף כשרים לנדבות, והיו מקריבים קרבנות אחרים ולא היו מתבטלים בעבודה, ואין לומר שאם אין מקריבין תמיד אסור לעבוד עבודות אחרות, דעיין בכלי חמדה (ריש פ' צו אות א') דמוכיח בראיות ברורות שאף אם אין קרבן התמיד, מקריבים נדרים ונדבות, ומקשה שם על האוה"ח הק'. ובירושלמי הנדפס מחדש (מה' ארטסקול) הביאו באמת שכך גי' רוב הראשונים כמו בבבלי, וא"כ ליכא ראיה משם.

ראיה שלישית, מהספרי זוטא ג"כ יש ליישב, שאחרי שבספרי פנחס לא מובא דרשה זו משמע שסובר שעז כשר כמו בפסח. וכן יש לדייק בלשון הספרי, דלא מוכח שעזים פסולים לתמיד, עיי"ש.

ויש להביא ראיה להיפך, דעזים כשרים לקרבן התמיד, דהנה דבאיכ"ר (פתיחתא פ"י) איתא עה"פ (ישעיה מ"ג, כ"ג) "לא הבאת לי שיה עולתך" - שני תמידין שהיו מקריבים בכל יום שנאמר את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים. וכיוונו בתיבת "שה" דקאי על קרבן התמיד, ובפרשתו (פרשת בא) עה"פ "ויקחו להם איש שיה לבית אבות" איתא במכילתא (י"ד, ד.) להדיא: "ובכלל זה גדי וטלה שנאמר שיה כבשים ושיה עזים".

בגמ', אמר מלכא הואיל ולא הוי ליה אימתא דמלכותא ניפסקו לימיניה. יהב שוחד ופסקיה לשמאליה וכו'.

ו. החתם סופר (בעמוד א', ד"ה אמרי מלכא ומלכתא), כתב: "פרש"י מלכי בית חשמונאי עכ"ל, לא ידעתי א"כ מדוע שאל לכהן הגדול הלא הם בעצמם כהנים גדולים היו, ואולי ממלכי הורדוס או ארסתובלוס שלא הי' כה"ג מימי' כידוע".

ואמנם מה דמסתפק החת"ס הכא, פשוט ליה בתשובתו (ח"ו, ליקוטים סימן י"ד), שהשואל רצה להוכיח מכמה מקומות, שמותר לתת שוחד לדיין נכרי, והחת"ס מסיק שם שאסור וז"ל: "נמצא דלית דין ולית דיין להתיר לתת שוחד לארמאי להטות לו משפט ח"ו, מלבד עולה דהנותן עצמו שרוצה לעשות עול עם שכנגדו ומזה לא עסקינן, אך אנן עסקי' בהא דעבר על לפני עיור שמכשיל השופט הזה שמקבלו וגורם לו לעוות משפט צדק שחייב מיתה על זה". ובתוך הדברים, משיב החת"ס על ראיית השואל ממעשה דסוגיין דיששכר איש כפר ברקאי נתן שוחד שיקצצו לשמאלו, וכתב: "ואטו מכהנים גדולים של בית שני מייתי ראי' אשר נאמר עליהם במס' יומא דף ט' ע"א מה שנאמר שם, ועוד דהתם לא נתחייב בדין סנהדרין אלא המלך ממלכי הורדוס פסק עליו כן בלי דת ודין כי אפי' ממשפטי המלך לא הי' חייב כי אנשי הורדוס לא הי' להם דין מלך ע"פ דברי תוה"ק". אמנם בסו"ד מסיק החת"ס דאי יכול להגיע לסכנת נפשות, שרי לתת שוחד, דפיקו"נ דוחה כל התורה כולה, עיי"ש.

וצ"ב מדברי החת"ס (ב"ב ג:) דהקשה שהיו כמה מלכים בישראל שלא היו מהמובחרים והיה להם דין מלך, ומבאר, דהיכא שהיה מלך מובחר שבעם, שנהיה כראוי בשימת כל ישראל, אז אותו מלך יכול להמליך תחתיו גם מי שאינו מובחר ואפילו גר, ולכך רחבעם בן שלמה שהיה בן גיורת, היה לו דין מלך, דהמשיך אביו, ודווקא בית הורדוס לא היה להם דין מלך כלל, דכל התחלתם שולשלם היה באיסור, דהוא היה עבד משוחרר שמלך, עיי"ש.

אמנם רבינו גרשום (ב"ב ד. ד"ה שלחו ליה) כתב, דאביו של הורדוס היה הורקנוס המלך, ואמו היתה יפ"ת שנשבתה במלחמה, וא"כ מלכותו באה מכוח הורקנוס אביו, וא"כ יש לו דין מלך, דמלכות בית חשמונאי מלכה כדין ומהמובחרים שבעם, וקצ"ע בדברי רבינו החת"ס.

ועוד יש להעיר בדברי החת"ס, דאי' (כתובות י"ז.) "אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר מלפני כלה, ושבוהו חכמים, שבוהו מכלל דשפיר עבד, והא [וכו'] מלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול [וכו']", פרשת דרכים הואי, ועיי"ש בתוס' דאף שנהגו בו כבוד כמלך גמור ובשיטמ"ק שם בשם הריטב"א דכעת כשהוא מלך חייבין בכבודו כמלך גמור, וא"כ היה אסור לו ליששכר לזלזל בכבודו, וחייב עונש על זה.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרים בל"ג: rabinoviz@gmail.com